

4. OECD Economic Surveys: Ukraine 2025 / OECD. Paris : OECD Publishing, 2025. URL: <https://doi.org/10.1787/940cee85-en>.
5. Ohnsorge F., Yu S. The Long Shadow of Informality: Challenges and Policies, The World Bank, 2022. URL: <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1753-3>.
6. Breaking the Vicious Circles of Informal Employment and Low-Paying Work \ OECD. Paris: OECD Publishing, 2024. URL: <https://doi.org/10.1787/f95c5a74-en>.
7. Enterprises Survey / Institute for Economic Research and Policy Consulting (IER). 2024. URL: http://www.ier.com.ua/en/proekt_dilova_dumka.
8. Slemrod J., Collins B., Hoopes J. L., Reck D., Sebastiani M. Does credit card information reporting improve small business tax compliance? Journal of Public Economics. 2017. Vol. 149. P. 1–19. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2017.02.010>.
9. Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань детінізації економіки та розвитку добросовісної конкуренції : постанова Кабінету Міністрів України від 05.06.2026 № 733. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2021-%D0%BF#Text>.

УДК 336.71:351.746:005.52

Калабухова Світлана Вікторівна,
*д.е.н., професор кафедри податкового менеджменту
та фінансового моніторингу імені Миколи Чумаченка,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна*

РИЗИК-ОРІЄНТОВАНА АНАЛІТИЧНА СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В АРХІТЕКТУРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Особливістю сучасної моделі забезпечення економічної безпеки України є закріплення на законодавчому рівні аналітичного підходу до протидії економічним правопорушенням. Відповідно до Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», БЕБ виконує не лише правоохоронну, економічну, інформаційну функції, але й аналітичну функцію, що передбачає інформаційно-аналітичне забезпечення виявлення та оцінювання ризиків у сфері економіки, формування аналітичних продуктів та застосування ризик-орієнтованого підходу у своїй діяльності [1]. Таким чином, законодавець фактично заклав підвалини переходу від переважно реактивної моделі протидії економічним злочинам до ризик-орієнтованої моделі, в якій аналітика виступає ключовим інструментом раннього виявлення та попередження загроз економічній безпеці держави.

Важливим етапом інституціоналізації ризик-орієнтованого підходу в системі економічної безпеки України стало прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 р. №1509 «Про затвердження Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки» [2]. Документ закріплює необхідність системного виявлення, оцінювання та мінімізації ризиків, що впливають на рівень тінізації економіки та економічну безпеку держави, а також передбачає підготовку аналітичних звітів як основи для прийняття управлінських рішень. Це свідчить про формування в Україні

ризик-орієнтованої моделі забезпечення економічної безпеки, у межах якої фінансовий моніторинг доцільно розглядати не лише як інструмент контролю окремих фінансових операцій, а як складову інтегрованої аналітичної системи виявлення та оцінювання економічних загроз.

Закріплення аналітичної функції у сфері забезпечення економічної безпеки держави та впровадження процедур оцінювання ризиків формують підґрунтя для розвитку ризик-орієнтованих аналітичних систем фінансового моніторингу, концептуальні засади яких активно досліджуються у сучасній науковій літературі. На основі інтерв'ю з AML-фахівцями автори [3] дослідили сучасний стан аналітичних систем фінансового моніторингу транзакцій та перспективи їх розвитку. Автори встановили, що традиційні rule-based системи вичерпують свій потенціал, а СПФМ й досі працюють переважно через сценарії, порогові значення, набори правил, сегментацію клієнтів. Автори наводять оцінку практиків, що частка false positive становить приблизно 90–95 %, а тому більшість ресурсів часу витрачається не на виявлення нових ризиків, а на перевірку помилкових сигналів.

Серед перспективних напрямів розвитку дослідниками [3] визначено використання графового аналізу для виявлення прихованих зв'язків між особами, компаніями, транзакціями; пошук нетипової поведінки через виявлення аномалій замість пошуку наперед визначених сценаріїв; машинне навчання на основі результатів фінансових розслідувань; використання моделей накопичення ризикових балів замість жорстких правил. Безперечною перевагою дослідження [3] є формування переліку вимог до нових аналітичних систем фінансового моніторингу, зокрема виокремлення вимоги пояснюваності (Explainability) для відповіді на питання «чому спрацював сигнал», «які фактори ризику були виявлені», «як сформувався висновок».

У дослідженні [4] обґрунтовується доцільність переходу від ізольованого функціонування системи AML-моніторингу та системи виявлення шахрайства до інтегрованої концепції Financial Crime Analytics. Особливу цінність становить ідея розгляду шахрайства та відмивання коштів як взаємопов'язаних проявів латентного ризику фінансової злочинності. Перевагою дослідження є запропонована архітектура аналітичної системи, що поєднує: шарування джерел отримання даних; єдиний простір аналітичних ознак (транзакційна активність, поведінкові відхилення, мережеві характеристики, ризики пристроїв, результати попередніх перевірок); три блоки аналітичних механізмів (типології та сценарії AML; машинне навчання та виявлення аномалій; мережевий аналіз зв'язків між суб'єктами); єдиний показник ризику фінансової злочинності, коли всі сигнали (правила, типології, аномалії, мережевий аналіз) об'єднуються в один ризиковий бал; одночасна маршрутизація сповіщень AML-команді та Fraud-команді.

Дослідження [5] розкриває можливості використання detective analytics як інструменту протидії фінансовим злочинам, наголошуючи на необхідності переходу від традиційних механізмів фінансового контролю до аналітики, орієнтованої на оперативне виявлення підозрілих подій та аномалій у момент їх

виникнення. На відміну від описової аналітики (descriptive analytics, яка відповідає на питання «що сталося?»), діагностичної аналітики (diagnostic analytics — «чому сталося?»), прогнозної аналітики (predictive analytics — «що може статися?») та рекомендаційної аналітики (prescriptive analytics — «що робити?»), запропонований дослідниками [5] підхід detective analytics (детекційна аналітика) відповідає на питання «що підозріле відбувається зараз і як це негайно виявити?» та спрямований на своєчасну детекцію ризикових ситуацій шляхом інтеграції даних про інциденти, аналізу взаємозв'язків між учасниками фінансових процесів та формування цілісного аналітичного середовища для виявлення фінансових злочинів.

Посібник UNODC «Criminal Intelligence: Manual for Analysts» дає методологічний фундамент для побудови будь-якої аналітичної системи у боротьбі із злочинністю. Найважливішим елементом документа є опис циклу аналітичної діяльності, що включає: Tasking (визначення завдань), Collection (збір даних), Evaluation (оцінювання надійності джерела та якості інформації), Collation (накопичення та структурування даних), Analysis (інтеграція інформації з різних джерел, інтерпретація фактів), Inference development (формулювання індуктивних висновків), Dissemination (поширення результатів) [6, с.10-16]. До дев'яти аналітичних технік, які лежать в основі розвитку професійних знань у сфері ефективних проактивних методів боротьби із злочинами, віднесено: аналіз результатів злочину, аналіз злочинної структури, аналіз ринку злочину, аналіз злочинних тенденцій, аналіз бізнес-моделі злочину, аналіз мережі злочину, аналіз ризиків злочинності, аналіз злочинної спроможності, оперативний аналіз злочинної ситуації [6, с.21-23].

Проведений аналіз наукових підходів дозволяє зробити висновок, що подальший розвиток системи фінансового моніторингу пов'язаний із переходом від традиційних rule-based моделей моніторингу транзакцій до ризик-орієнтованих аналітичних систем. З метою підвищення ефективності фінансового моніторингу в архітектурі економічної безпеки держави пропонується впровадження ризик-орієнтованої аналітичної системи, декомпозиція якої включає такі підсистеми: підсистема збору даних (транзакційні дані, податкові дані, державні реєстри, банківські дані, фінансові звіти, відкриті джерела); підсистема верифікації та інтеграції даних (побудова діаграм зв'язків, подій, потоків, частоти, картування діяльності); підсистема ризик-профілювання (суб'єктів, операцій); підсистема кримінального аналізу (аналіз діаграм зв'язків, подій, потоків, метод запитань 6W), підсистема фінансового аналізу (аналіз фінансових документів; детекція аномалій на основі аналізу коефіцієнтів фінансового стану суб'єкта, аналізу тенденцій доходів, активів та грошових потоків), підсистема ризик-аналізу (формування висновків про ризик-сигнали), підсистема підтримки прийняття рішень. Запропонований підхід забезпечує перехід від контролю окремих фінансових операцій до виявлення системних ризиків фінансової злочинності та підвищує спроможність суб'єктів фінансового моніторингу своєчасно запобігати новим загрозам відмивання коштів.

Список використаних джерел:

1. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#n38> (дата звернення: 12.06.2026).
2. Про затвердження Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки: постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2024 № 1509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1509-2024-%D0%BF#n8> (дата звернення: 12.06.2026).
3. Oztas B., Cetinkaya D., Adedoyin F., Budka M., Aksu G., Dogan H. Transaction monitoring in anti-money laundering: A qualitative analysis and points of view from industry. *Future Generation Computer Systems*. 2024. Vol. 159. P. 161–171. URL: <https://doi.org/10.1016/j.future.2024.05.027>.
4. Farci S., Liaci E., Sauro L. From AML Transaction Monitoring to Unified Financial Crime Analytics: Bridging Anti-Money Laundering and Bank Fraud Detection through Anomaly Detection, Graph Learning, and Risk-Based Alert Routing. 2026. 17 p. HAL Id: hal-05530082. URL: <https://hal.science/hal-05530082>
5. Mlambo N., Iyamu T. The use of detective analytics for mitigating financial crimes: A South African perspective. *South African Computer Journal*. 2025. №37(1), pp.45–62. URL: <https://doi.org/10.18489/sacj.v37i1.18697>
6. Criminal Intelligence: Manual for Analysts. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime, 2011. 104 p. URL: https://www.unodc.org/documents/organized-crime/Law-Enforcement/Criminal_Intelligence_for_Analysts.pdf

УДК: 336.1

Лиманський Євген Іванович,
аспірант кафедри податкового менеджменту
та фінансового моніторингу імені Миколи Чумаченка,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна

**РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ФІНАНСОВОМУ МОНІТОРИНГУ:
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ БАЛАНС ДЕРЖАВНИХ ТА
КОРПОРАТИВНИХ ІНТЕРЕСІВ**

У сучасних умовах євроінтеграційного вектору України та тривалого воєнного стану, макроекономічна стабільність та прозорість капіталообороту є фундаментальними передумовами національної безпеки. Одним із ключових елементів цієї архітектури виступає система запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення (ПВК/ФТ) [5]. Проте практичне впровадження цієї системи виявило серйозну інституційну дилему: прагнення держави максимізувати контроль часто входить у прямий конфлікт із мікроекономічними інтересами реального сектору, сповільнюючи капіталооборот та провокуючи адміністративний тиск [9].